

NASLOVNICA

SADRŽAJ

INTERVJU S POVODOM

KRITIKA I...

i. [Kazališna umjetnost](#)i. [Žeravica K. Zagorka u odmaku](#)

i. Likovna umjetnost

MANIFESTACIJE

ESEJI

IZDAVAŠTVO

Katarina Žeravica

katarinazeravica@gmail.com

Zagorka u odmaku

Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku: Marija Jurić Zagorka, *Vitez slavonske ravni*, red. Dražen Ferenčina, prem. 9. prosinca 2016.

Na sceni Hrvatskog narodnog kazališta u Osijeku 9. prosinca 2016. odigrana je prva ovosezonska dramska premijera napravljena prema romanu *Vitez slavonske ravni* Marije Jurić Zagorka s podnaslovom „pustolovna komedija“. Dramatizaciju i dramaturgiju potpisuje Ana Prolić, dok je režijska palica povjerena Draženu Ferenčini kojemu je ovo peta predstava koju režira u HNK Osijek. Zanimljivo je podsjetiti se da je posljednja suradnja Dražena Ferenčine i HNK Osijek bila predstava *260 dana* Marijana Gubine koja je uz mnoge druge nagrade, osvojila i Nagradu hrvatskog glumišta za najbolju predstavu 2015. godine. Osim toga, i Ana je Prolić te iste godine dobila Nagradu hrvatskog glumišta za najbolji praižvedeni suvremeni dramski tekst ili najbolju dramatizaciju upravo za dramatizaciju romana *260 dana*.

Marija Jurić Zagorka (1873. – 1957.), prva hrvatska profesionalna novinarka, književnica, veliki borac za ženska prava te protivnica različitih oblika društvene nepravde i diskriminacije, pisala je ponajviše romane-feljtone ljubavne i povijesne tematike koji su u nastavcima bili objavljivani u mnogim hrvatskim novinama te su bili namijenjeni široj publici. Njezina su prozna djela dramatizirana za scenu te su doživjela i svoje ekranizacije, a na sceni osječkog HNK od 1908. pa do danas igrana je, uključujući i ovu najnoviju premijeru, ukupno 6 puta: *Ustrijelit ću se* (1908.), *Izdajnici* (1937.), *Grička vještica* (1939.), *Kletva* (A. Šenoa/J. E. Tomičić/M. J. Zagorka; 1942.) i *Jalnuševčani* (1943.).

Posebnost romana *Vitez slavonske ravni* jest u tome što je ovo njezin jedini roman radnja kojeg je smještena u Slavoniji (Osijek, Retfala, Valpovo, Našice te slavonska sela) u 18. stoljeću za vrijeme vladavine austrijske carice Marije Terezije, prve i jedine žene koja je vladala Habsburškom Monarhijom. Naime, Marija Jurić Zagorka u ovom romanu opisuje Slavoniju koja je prepuštena na milost i nemilost razbojničkim bandama koje nemaju samilosti niti prema seljacima, građanima, a ne štede u svojim pohodima ni plemićke obitelji i njihova bogata imanja. Najozloglašeniji među razbojnicima bio je Stojan Varnica protiv kojeg se podiže mala grupa ljudi čiji vođa vješto skriva svoj identitet te narod počinje vjerovati da on ima posebne moći i da nije ljudsko biće. Uz viteza važnu ulogu ima i mlada djevojka uz čiju pomoć vitez uspije svladati Varnicu i njegove razbojnike koji završe na vješalima, a ljubav mlade djevojke i viteza doživljava *happy end*, unatoč svim intrigama i spletkama u kojima se našu.

U ovoj scenskoj adaptaciji Zagorkinog romana ideja je bila napraviti određeni odmak od istoga. Neke od glavnih ideja vodilja u tom odmaku bile su zadržati „duh“ Zagorkinog romana, ali da mu se doda malo više humora, pokazati odnos centra moći – Beča prema rubnim dijelovima

Monarhije te ne inzistirati na „nasilnoj“ aktualizaciji romana i prebacivanju istoga u suvremenost jer, kako tvrdi i sam redatelj to nije potrebno jer „neke „političke“ situacije iz romana djeluju vrlo prepoznatljivo i u našem vremenu“.

Na žalost, problem ove predstave pokazao se upravo u tom odmaku od romana, u kojem je isuviše svega prisutno na sceni bez jasne argumentacije zbog čega je tako. Na razini likova oni koji se nalaze u romanu prisutni su i u ovoj adaptaciji, no vitez Dragomir Orlić (Matija Kačan) i djevojka Krasanka (Matea Grabić) oko kojih se gradi radnja u romanu, u ovom slučaju postaju tek jedni u mnoštvu drugih likova. Sam vitez u trenutcima kada spašava one u potrebi i pobjeđuje razbojnike, unatoč izvrsnoj fizičkoj spremnosti i vještim pokretima (skokovi, premeti, salta...) mladića koji ga igra, on svojim crnim kostimom podsjeća na kombinaciju Darth Vadera i ninja ratnika (što i zbog pokreta), te se pričinja smiješnim i u takvom prikazu vitez, kao afirmativni lik, kao da je stavljen u ironijske navodnike.

Odmak od romana predstavlja i činjenica da ova inscenacija nije zadržala i ne odražava njegov „duh“, a humor koji su nastojali postići redatelj i dramaturginja zajedno s ansablom i koji bi prožimao izvedbu u njezinoj cijelosti izostao je sa pozornice. Jednako tako, izostao je i jasan odnos centra moći – Beča prema provinciji, odnosno on se sveo na puko svodjenje Slavonije i Osijeka u kontekst močvare i komaraca koji ljudima ne daju mira. Likovi koji bi bili nositelji kontrapozicije i koji bi prikazivali drugačiju sliku Slavonije, koji bi bili u poziciji afirmacije Slavonije, likovi kao što su djevojka Krasanka koja pomaže vitez, provizor u dvorcu grofa Pejačevića Zorislav Movrović (Duško Modrinović), pa čak i sam vitez Dragomir Orlić, smješteni su na margine zbivanja i njihova afirmativna djelovanja time ne pružaju dovoljno jak kontrast poopćenju i pojednostavljenoj slici Slavonije. Tako, primjerice, Zorislavovo mišljenje da natpis *Herzlich willkommen* koji obitelj Pejačević (grof – Draško Zidar, njegova žena – Sandra Lončarić Tankosić, njihova kći Magda – Ivana Gudelj, Magdina sestrična – Ivana Soldo Čabraja) stavlja u kuću prije dočeka carskog savjetnika Webera (Vladimir Tintor) i mladog grofa Ervina (Vjekoslav Janković) treba zamijeniti natpisom na hrvatskom jeziku te pomoć koju Krasanka nudi vitez i njegovom pomagaču - „vraču“ (Davor Panić) izgube se u prenaplašenom subverzivnom stavu većine likova spram kraja u kojem prebivaju. Povrh toga, odnos Beča prema periferiji Monarhije mogao se vrlo jasno prikazati kroz lik Marije Terezije (Jasna Odorčić), koja se pojavljuje u nekoliko scena kroz predstavu, no to se ipak ne događa. Čak naprotiv, u nedovoljno uvjerljivom portretiranju ovoga lika, zavrsne riječi da „Slavonci nikada nisu znali što sa svojom slobodom i Slavonijom“ koje bi trebale odjeknuti i protresti publiku, natjerati je da se zamisli nad

sobom, ne naiđu na plodno tlo i olako se prijeđe preko njih.

Upravo u načinu kako je prikazana većina likova, naročito likovi pripadnici aristokracije, leži jedna od ponajvećih mana ove predstave. Za razliku od likova koji su odani Slavoniji, predstavnici vlasti i plemstva obučeni su u stilizirane bogate kostime, žarkih boja i neobičnih krojeva, naglašene šminke te golemih perika na glavama (kostimografija Mirjana Zagorec). Vizualno zanimljivo, ali suvišno i nedovoljno da se ovim izvanjskim scenskim elementima prikaže likove u njihovoj apsurdnosti i grotesknosti, budući da glumci na sceni igraju svoje likove koji su svjesni svoje apsurdnosti i grotesknosti zbog čega lako zapadaju u zamku preglumljivanja ili se prelazi granica dobrog ukusa kao u sceni kada razbojnici razgovaraju i pri tome jedni drugima ili na račun drugih upućuju mnoge psovke koje, iako se radi o razbojnicima, jednostavno su zvučale isforsirane i nepotrebne.

Ipak, među velikim brojem likova koji se pojavljuju u predstavi za istaknuti je lik grofa Valentića koji je zadužen za red i sigurnost u Osijeku i okolici, no nikada pravovremeno ne prepozna opasnost čak i kad mu je ona servirana pred nosom. Više od samog reda i sigurnosti brine se on i revan je kad se radi o pomnom odabiru odjeće i odgovarajućoj boji čarapa. Lik grofa utjelovio izvrsni Ivan Čačić, sasvim točno i precizno, s jasnom motivacijom kao i potrebnom dozom ozbiljnosti kojom je pristupio svome liku, jer svi ti likovi, bez obzira koliko nama kao publici djelovali apsurdno i groteskno, sebe ne vide kao takve, odnosno ne bi trebali. I upravo je zbog te ozbiljnosti njegov lik najuvjerljiviji u svojoj apsurdnosti, a Ivan Čačić u svakom pojavljivanju na pozornici uspijeva zadržati tu ozbiljnost zbog čega ni u jednom trenutku ne prelazi granicu dobrog ukusa, čak naprotiv. Za istaknuti je i Miroslava Čabraja koji je vješto odigrao simpatičnog i pričljivog Joška Ficulina, carskog pandura iz Tvrđe, koji nakon niza neuspjeha uz naklonost spleta sretnih okolnosti ipak uspije savladati i nadmudriti Varnicu (Aleksandar Bogdanović) i njegove razbojnike. Scene u kojima se pojavljuju Miroslav Čabraja i Ivan Čačić su one koje nose i plijene pozornost. Čabraja svojom vckavošću i prštavom energijom, a Čačić svojom odmjerenošću i pravom mjerom dobrog ukusa kojom pristupa svome liku.

Scenski elementi koje također treba istaknuti jesu glazba (Igor Karlić) koja prepoznatljivim, no stiliziranim zvukom tamburice odgovara podneblju u kojem je smještena radnja komada te scenografija (Igor Vasiljev, oblikovatelj svjetla Ivo Nižić) koja brzim izmjenama podržava ritam predstave, a vizualno upečatljive su i dojmive slike, kao primjerice one koje dočaravaju razbojnički brlog, te je višefunkcionalno i metaforički vješto posezanje za dupliranjem proscenijskog luka koji omogućava rješavanje scena meta teatra i prikazivanje radnje na nekoliko nivoa i različitih mjesta istovremeno. Prisutnost multimedijalnosti utoliko je opravdana kad se njome vješto rješava promjena scena i prostora, no ne postoji opravdana potreba za korištenjem iste, odnosno dupliranjem slike u scenama kada, primjerice, djevojka odlazi do vrača i viteza kako bi ih upozorila na opasnosti koje prijete. Naime, na pozomici se odigrava dotični prizor pred drvenom kolibom, a u pozadini na platnu vidimo krupne projekcije dotičnih likova. Ovo aludiranje na filmsku umjetnost, pri čemu nakon svake takve scene na platnu u pozadini krene i odjavna špica s imenima redatelja, dramaturginje i glumaca, nije nužno neophodno za spomenute scene. Jednako tako vizualno i scenski raskošno, ali bez čega se itekako može, jesu scena u kojima Nives Celzijus glumi pjevačicu, ali ujedno i samu sebe, te završni prizor u kojem se na sceni pojavi vitez na konju kojeg vodi timariteljica. Spektakl radi samog spektakla jednostavno nije dovoljan da bi sam po sebi opravdao svoje postojanje na sceni.

Kulminaciju ove predstave, koja ne prenosi „duh“ Zagorkinog romana i odmak od kojeg se bazira na posezanju za nepotrebnim pretjerivanjima kako bi se dočaralo licemjerje društva, političkih moći i sila, od glume pa do vizualnih scenskih elemenata, koji jesu dojmivi, ali ne i neophodni za predstavu, čini Skype snimka nekoliko mladića – Slavonaca iz Dublina koji u prostoru nekog kafića u veselom zanosu pjevaju slavonske pjesme. Vjerujem da je dobar dio publike u neke od tih mladića mogao prepoznati člana svoje obitelji, prijatelja, poznanika ili susjeda koji je svoju sreću potražio upravo u Irskoj. Tragično je što se događa sa Slavonijom, regijom u koju su nekad prije dolazili ljudi „trbuhom za kruhom“ iz drugih krajeva lijepe naše pa i šire, a sad se događa obratno. No, s obzirom kako je građena predstava na kraju izostane katarza, a mi se kao publika s pravom možemo zapitati kome je zapravo upućena kritika da je Slavonija ostala bez vitezova voljnih da se bore za nju, onima koji su otišli ili nama koji smo još uvijek ovdje.